

LUND UNIVERSITY

Folkhemmet och systemskiftet. Debattens logik skapar brist på nyanser

Persson, Anders

Published in:
Helsingborgs Dagblad

1993

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Persson, A. (1993). Folkhemmet och systemskiftet. Debattens logik skapar brist på nyanser. *Helsingborgs Dagblad*, (931202).

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Folkhemmet och systemskiftet

FANNS DET S K FOLKHEMMET när det påstods vara i funktion eller uppstod det som system först sedan en annorlunda politik inletts? Dessa frågor vill Anders Persson diskutera sedan han läst boken Systemskiftet. Fyra folkhemsdebatter.

Debattens logik skapar brist på nyanser

Det märkliga och ångestskapande med debatter är att de befrämjar två extrema positioner. Debatter synliggör ytterligheter och osynliggör nyanser. Se t ex på debatten om det s k systemskiftet. Var verkligen det s k folkhemmet så gott och välfungerande som en del nu gör gällande? Var det så usest som andra påstår? Eller är dessa ytterligheter mera ett resultat av att frågan debatteras?

Pågår det faktiskt ett systemskifte i Sverige idag - dvs en genomtänkt och planerad förändring av ett genomtänkt och planerat system - eller är det främst omständigheterna som ändrats? Finns det överhuvudtaget ett system att förändra eller konstruerar man systemet i samma ögonblick som man börjar förändra? Är det så att förändringar genererar motstånd som definierar ett system först sedan man inletit förändringsarbetet? Och samlas de spridda motstånden till ett försvar som i samma ögonblick kan tänkas som ett system hotat av förändring?

Alltså: Fanns det s k folkhemmet när det påstods vara i funktion eller uppstod det som system först sedan en annorlunda politik inletts?

Och hur är det med systemskiftet - vad skulle det vara utan det s k folkhemmet? Ibland får jag för mig att det är de politiska krafter och personer som påstår sig vilja skifta system som i efterhand uppfunnit det s k folkhemmet därför att de behöver en fixpunkt för sitt s k systemskifte (möjligen utan att vara medvetna om det). Jag undrar också ibland om de som motsätter sig det s k systemskiftet deltar i efterhandskonstruktionen för att ha något att sätta i det s k systemskiftets ställe.

Fyra folkhemsdebatter

Dessa frågor uppstår när jag läser boken Systemskiftet. Fyra folkhemsdebatter, vilken återger debatter i Dagens Nyheter och Aftonbladet under 1992-93 som initierades av Peter Antman, Göran Greider och Tomas Lappalainen.

Det roliga med dessa debatter är att skäda vad som händer när man ger fan i tidandan. Det gjorde på sätt och vis Antman, Greider och Lappalainen. De bröt mot den konvention som etablerats under senare år och började tala om jämlikhet och demokrati. I många konventionella öron är detta vämjeliga slagord från en gångens tid. Men dessa de konventionella - en i och för sig märklig etikett, men radikala är de ju inte längre - består av skilda element från höger och vänster.

Högermännens ångest inför jämlikheten och demokratin förkläds numera i en litenhetsromantik som målar suggestiva bilder av den lilla världen, det lilla företaget och lokalsamhället - allt sammanbundet av en i det närmaste religiös föreställning om konkurrensmarknaden där sådana påtagliga företagsformer som Volvo och ABB inte riktigt hör hemma. De få studentvänstermännens dåliga samveten över att de en gång på allvar trodde att statsocialismen var en politisk lösning till drömma om, har förbytts i ett statshat som ofta utövas genom filosofiskt pedanteri och teoretisk elitism.

Som vanligt förenas dessa disparta element i gemensamma rymsningar över "sossarna", den enda politiska kraft till vänster om mitten som i Sverige trots allt lyckats åstadkomma något mer än fraser och härklyveri. De förenas säkert också av att de alltid haft mat på bordet, pengar på banken och framtidstro.

Högermännen tar sin religiösa föreställning om konkurrensmarknaden på så stort allvar att de lanserar den som alternativ till den s k svenska modellen, vilken i litenhetsromantikens värld framstår som det organiserade samarbetet mellan det stora kapitalet, de stora fackföreningarna och storebror staten. De få vänstermännen har inte sam-

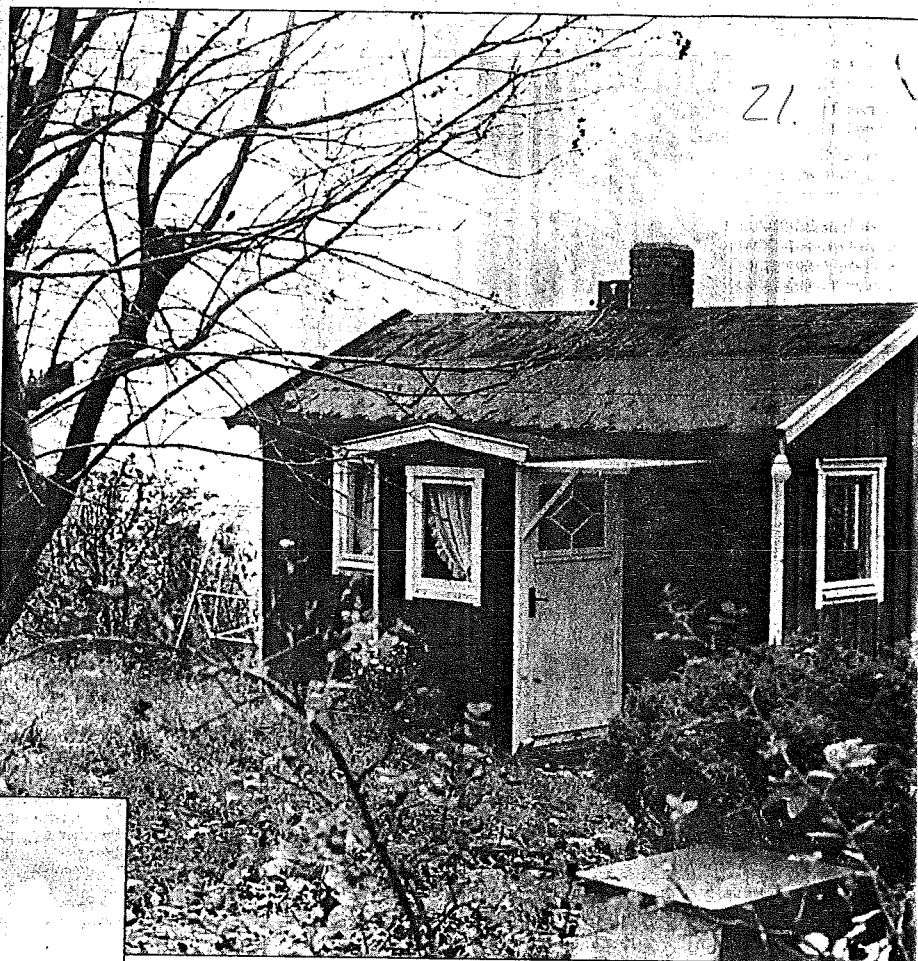

ma naiva tro på marknaden, utan är mer inresserade av att värna om den lilla människa som hotas av en statlig organiserad social ingenjörskonst. Antman, Greider och Lappalainen ser i motsats till detta staten - åtminstone den svenska - som en garant för demokrati och jämlikhet.

Debattens logik regisserar

Det är här som debattens logik börjar regissera debattörerna. Logiken är mycket enkel: A har en ståndpunkt som är motsatsen till B:s, därför är alla A:s och B:s ståndpunkter varandras motsatser. I detta konkreta fall blir det ungefär så här: Eftersom Greider m fl anser att jämlikhet är det absolut viktigaste och förespråkarna för det s k systemskiftet har den motsatta uppfattningen, tenderar Greider m fl att okritiskt tycka om allt det som systemskiftarna inte tycker om. Det omvända gäller naturligtvis också.

Förvisso säger Greider & Lappalainen i sin inledande artikel att vad det gäller är att

Har de politiska krafter som påstår sig vilja skifta system i efterhand uppfunnit det s k folkhemmet för att de sitt s k systemskifte? Delar de som motsätter sig detta systemskifte i efterhandskonstruktionen för att ha något.

finna en formel som räddar oss från både marknadens och statsbyråkratins "oin-skränkta herravalde utan att samhället löses upp i iskall egoism". Detta är den tredje ståndpunkten i debatten mellan förespråkare av det s k folkhemmet och systemskiftare och i mitt tycke den enda rimliga. Men i synnerhet Greider lyckas inte hålla fast den tredje ståndpunkten särskilt länge, vilket förmodligen till stor del förklaras av de molnugg han får. I synnerhet lyckas Göran Rosenberg träffa lågvattenmärket när han tillskriver Greider uppfattningar som åtminstone jag inte kan finna stöd för, men vad värre är: Rosenberg förmår inte se det s k systemskiftet som ett politiskt-ideologiskt skifte, utan hänger helt och hållet upp det på den ekonomiska krisen. Han säger att vi inte har råd med välstånd och det tycks helt ha undgått honom att det faktiskt finns en hel del av dem som vill skifta system, som anser att t ex arbetslösa inte bör leva i välstånd - alldeles oavsett orsaken till deras arbetslöshet. Detta är ju inte främst en ekonomisk, utan en moralisk, fråga.

Greider blir tyvärr ett offer för debattens logik och lyckas inte upprätthålla tredje ståndpunktsambitionen, t ex när han okritiskt försvarar den gamla folkhemspolitiken. Som jag ser det förblindas han av den fulla sysselsättningen och glömmor bort att vi lever i ett så endimensionellt samhälle att lönearbete är en förutsättning för människovärde. I stället för att tänka sambandet mellan lönearbete och människovärde på ett annat sätt, håller Greider fast vid den gamla formeln där vägen till allas människovärde är en omväg via allas lönearbete.

Debatterna som återges i boken är klargörande på många sätt och Gunilla Thorgrens inledning lär oss en del som systemskiftets vägar. Men trots det kan jag inte riktigt frigöra mig från frågan: Måste man äl-ska folkhemmet för att hata systemskiftet?

Anders Persson

Peter Antman (red): Systemskifte. Fyra folkhemsdebatter. Carlsons.